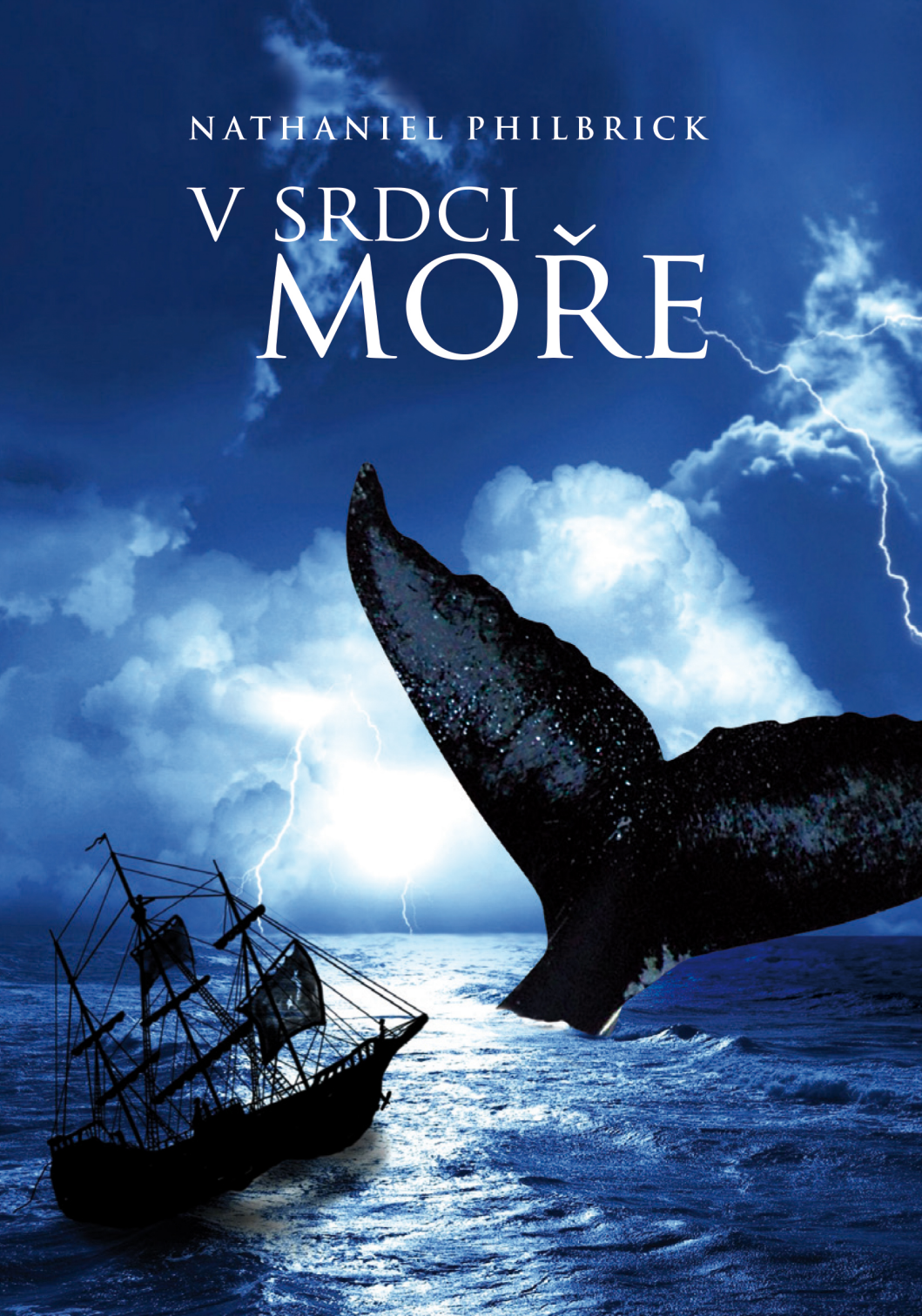

NATHANIEL PHILBRICK

V SRDCI
MOŘE

TRITON
Praha / Kroměříž

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Philbrick, Nathaniel

V srdci moře/Nathaniel Philbrick; přeložila Eva Klimentová. –

1. vydání. – Praha: Stanislav Juhaňák – Triton, 2015

Přeloženo z angličtiny

ISBN 978-80-7387-901-3

629.562.7 * 639.245.1/.3 * 639.245.1/.3-051 * 656.085.3 * 910.3/.4 * 614.87
* (73) * (265)

– 1819-1821

– 19. století

– velrybářské lodě – Spojené státy americké – 19. století

– velrybářství – 19. století

– velrybáři – Spojené státy americké – 19. století

– ztroskotání lodí -- Tichý oceán – 19. století

– mořeplavectví – Tichý oceán – 19. století

– přežití – Tichý oceán

– literatura faktu

91 – Geografie jako věda. Výzkum. Cestování [7]

Nathaniel Philbrick

V SRDCI MOŘE

NATHANIEL PHILBRICK

V SRDCI
MOŘE

přeložila Eva Klimentová

Stanislav Juhaňák – TRITON

Nathaniel Philbrick
V SRDCI MOŘE

Tato kniha ani žádná její část nesmí být kopírována, rozmnožována ani jinak šířena bez písemného souhlasu vydavatele.

Copyright © 2000 by Nathaniel Philbrick
© Stanislav Juhaňák – TRITON, 2015
Translation © Eva Klimentová, 2015
Cover © Renata Brtnická, 2015

Vydal Stanislav Juhaňák – TRITON,
Vykáňská 5, 100 00 Praha 10,
www.tridistri.cz

ISBN 978-80-7387-901-3

Věnováno Melisse

Nesmírně vyvýšen rozmetáš útočníky, vysíláš své rozhorlení,
jako oheň strniště je pozře. Dechem tvého chřípí počaly se kupit vody,
příboje zůstaly stát jako hráze, sesedly se tůně propastné v klín moře.

– EXODUS, 15, 7–8

Toto je konec námořních výprav i soubojů
s velrybou chrlící nantucketské kosti v příboji.
Toto je konec naší jízdy na vlnách;
jsme vyliti jak voda. Kdo nemá strach
vytančit pána leviatanů, připoutaného ke stěžni,
z tohoto pole kvakerů v hrobech bez náhrobků?

– ROBERT LOWELL, „Kvakerský hřbitov v Nantucketu“

PŘEDMLUVA

23. února 1821

Velrybářská loď jako obří dravec líně směřovala na sever podél západního pobřeží Jižní Ameriky a brzdila moře živoucího oleje. Neboť to byl Tichý oceán v roce 1821: nedozírné pole teplokrevných zásobáren oleje, zvaných vorvani.

Lov vorvaňů – největších ozubených kytovců na světě – nebyl snadná věc. Z velrybářské lodi vyplouvalo na malém člunu šest mužů, doveslovali ke kořisti, harpunovali ji a potom se ji pokoušeli usmrtit kopím. Šedesátitunové stvoření mohlo člun zničit pouhým mávnutím ocasu a uvrhnout muže do studené oceánské vody, mnohdy spoustu mil od velrybářské lodi.

Po úspěšném lovu následoval ohromný úkol proměnit mrtvého vorvaňe v olej: získat z něj tuk, nasekat ho na kusy a vyškvařit na jakostní olej, který osvětloval ulice a promazával stroje průmyslového věku. Jelikož toto všechno probíhalo na nezměrném Tichém oceánu, znamenalo to, že počátkem devatenáctého století velrybáři nebyli pouze námořní lovci a továrenští dělníci, ale i objevitelé, kteří se vydávali dál a dál do téměř neprobádaných končin o větší rozloze než všechny zemské souše dohromady.

Po více než století byl hlavním sídlem tohoto celosvětového obchodu s velrybím olejem ostrůvek jménem Nantucket, který se nachází čtyřia dvacet mil od jižního pobřeží Nové Anglie. Jedním z největších paradoxů nantucketských velrybářů byla skutečnost, že mnozí z nich byli kvakeři, příslušníci náboženské sekty, která neochvějně hlásala pacifismus, alespoň ve vztahu k lidem. Kombinace přísného sebeovládání s téměř posvátným pocitem poslání vytvářela specifický kvakerský charakter, který Herman Melville nazval „kvakeři jaksepatri“.

Oním plavidlem, které směřovalo na sever podél chilského pobřeží, byla nantucketská velrybářská loď *Dauphin*. Na moři zatím strávila pouhých pár měsíců z plavby, jež měla trvat tři roky. A onoho únorového

rána roku 1821 hlídka zpozorovala cosi nezvyklého – na vlnách se houpal člun, na širé moře neuvěřitelně malý. Kapitán lodi, sedmatřicetiletý Zimri Coffin, zvědavě zamířil na toto záhadné malé plavidlo svůj dalekohled.

Záhy pochopil, že se jedná o velrybářský člun se špičatou zádi a přibližně pětadvacet stop dlouhý, ale žádný takový ještě nikdy neviděl. Bočnice člunu byly asi o půl stopy zvýšené. Dva provizorní stěžně měly oplachtění, takže z veslice se stal primitivní škuner. Plachty, ztvrdlé od soli a vyrudlé sluncem, jej zjevně poháněly už spoustu mil. U kormidelního vesla Coffin nikoho neviděl. Otočil se na muže za lodním kormidlem a zavelel: „Rychle otočte loď!“

Za Coffinova pozorného dohledu kormidelník dovedl loď co nejbližší k zchátralému plavidlu. Ačkoli rozjetá loď kolem něj rychle proplula, na pouhých pár vteřin, kdy se tyčila nad otevřeným člunem, se členům posádky naskytl pohled, na který nezapomněli do konce života.

Nejprve spatřili kosti – lidské kosti – poházené po veslařských lavičích i po dně člunu, jako by to byl plovoucí brloh nějakého lidožravého zvířete. Pak zahlédli dva muže. Leželi schoulení na opačných koncích člunu, kůži posetou boláky, oči vytřeštěné a vousy spečené solí a krví. Sáli morek z kostí mrtvých druhů.

Místo aby trosečníci své zachránce přivítali s úlevným úsměvem, byli znepokojení, ba vyděšení, a tak blouznili žízni a hladem, že vůbec nemohli mluvit. Zoufale, téměř zběsile svírali roztržštěné a ohlodané kosti a odmítali se jich vzdát, jako dva vyhladovělí psi, kteří uvízli v jámě.

Později, jakmile dostali trochu najíst a napít (a konečně si nechali odebrat kosti), jeden z nich našel sílu, aby vyprávěl, co se stalo. Byl to příběh plný nejhorších nočních můr každého velrybáře: o tom, že se ocitne na člunu daleko od pevniny a nebude mít co jíst ani pít, ba co hůř, že se střetne s velrybou pomstychtivou a záłudnou jako člověk.

Dnes už se o potopení velrybářské lodi *Essex* rozzuřeným vorvaněm příliš nemluví, bylo to však jedno z nejslavnějších námořních neštěstí devatenáctého století. Téměř každé americké dítě se o něm učilo ve škole. Právě tato událost inspirovala vrcholnou scénu románu *Bílá velryba* od Hermana Melvilla.

Okamžik, kterým Melvillův román končí – potopení lodi –, však byl pouhým výchozím bodem pro příběh skutečné katastrofy *Essexu*. Jako by označoval začátek jakéhosi strašlivého laboratorního pokusu, který měl zjistit, jak daleko dokáže lidské zvíře zajít v boji proti surovému moři. Z dvaceti mužů, kteří unikli z lodi zničené vorvaněm, přežilo pouze osm. Dva, které zachránila loď *Dauphin*, se plavili téměř 4500 námořních mil přes Tichý oceán – byla to plavba nejméně o pět set mil delší než slavná cesta kapitána Williama Bligha na nekrytém člunu poté, co jej vzbouřenci vysadili z lodi *Bounty*, a více než pětkrát delší než neméně proslavená plavba sira Ernesta Shackletona na ostrov Jižní Georgie.

Po dobu téměř sto osmdesáti let většina informací o tomto neštěstí pocházela z *Vyprávění o ztroskotání velrybářské lodi Essex* od prvního důstojníka Owena Chase (knížka měla 128 stran). Existovaly i útržkovité popisy od jiných přeživších, postrádaly však váhu i rozsah Chaseova příběhu, který s pomocí anonymního spisovatele vyšel pouhých devět měsíců po záchraně prvního důstojníka. Po dlouhé době, až kolem roku 1960, byl na půdě domu v Penn Yanu ve státě New York nalezen starý zápisník. Teprve po dvaceti letech, v roce 1980, kdy se zápisník dostal do rukou odborníka na nantucketské velrybářství Edouarda Stackpolea, bylo zjištěno, že původní majitel Thomas Nickerson byl plavčíkem na lodi *Essex*. Později vlastnil penzion v Nantucketu a k vyličení katastrofy ho přiměl profesionální spisovatel jménem Leon Lewis, jenž pravděpodobně byl jedním z jeho hostů. V roce 1876 Nickerson poslal Lewisovi zápisník, který obsahoval pouze hrubou verzi vyprávění. Lewis z nějakého důvodu nikdy nepřipravil rukopis k vydání a později dal zápisník sousedovi, u kterého zůstal až do jeho smrti. Nickersonovo vyprávění nakonec vydala jako bibliofilii Nantucketská historická společnost (NHA) v roce 1984.

Z hlediska literární kvality se Nickersonova verze nemůže srovnávat s Chaseovým dokonale vybroušeným líčením. Tento nesouvislý a kostrbatý rukopis je dílem amatéra, leč amatéra, který byl při tom, u kormidla lodi, když do ní vorvaň narazil. Čtrnáctiletý Thomas Nickerson byl nejmladším členem lodní posádky a jeho vyprávění zůstává popisem vykuleného dítěte na prahu dospělosti, sirotka hledajícího domov (ve dvou letech už byl bez rodičů). Bylo mu jednadsmesát, když konečně

sepsal své zážitky, dokázal však na ty dávné časy vzpomínat, jako by to bylo včera, a jeho vzpomínky oživovaly informace, které se dozvěděl při rozhovorech s ostatními zachráněnými námořníky. V následujícím vyprávění přihlížíme k Chaseovu líčení, ale jeho verze událostí je poprvé zpochybněna lodním plavčíkem, jehož svědectví můžeme nyní vyslechnout po sto osmdesáti letech od potopení *Essexu*.

Když jsem byl malý, můj otec Thomas Philbrick, profesor angličtiny na Pittsburské univerzitě a autor několika knih o amerických námořních románech, mně a mému bratrově před spaním často vyprávěl příběh o velrybě, která zaútočila na loď. Můj strýc, dnes již zesnulý Charles Philbrick, nositel básnické ceny Wallace Stevensa za rok 1958, napsal o *Essexu* báseň o pěti stech verších. Jmenovala se „Trýznivá minulost“ a vyšla posmrtně v roce 1976. Mocně evokovala to, čemu říkal „minulost, o níž zapomínáme, že ji potřebujeme znát“. Shodou okolností jsem se deset let poté, v roce 1986, s ženou a dětmi přestěhoval do domovské-ho přístavu *Essexu*, na ostrov Nantucket.

Záhy jsem zjistil, že Owen Chase, Herman Melville, Thomas Nickerson a strýček Charlie nebyli jediní, kdo o *Essexu* psali. Byl to například i významný nantucketský historik Edouard Stackpole, jenž zemřel v roce 1993, právě když začínal můj výzkum. Dále též Thomas Hefferman, autor knihy *Trhlina od velryby: Owen Chase a loď Essex* (1981), zásadní akademické práce, kterou dokončil těsně před objevením Nickersonova rukopisu. A nakonec to byl i strhující román *Muž Jonáš* (1984) od Thomase Carlisla, který vypráví příběh *Essexu* z pohledu kapitána lodi George Pollarda.

I po přečtení těchto příběhů jsem se stále chtěl dozvědět více. Premítal jsem, proč se vorvaň choval právě takhle, jak úsudek trosečnicků ovlivnilo vyhladovění a dehydratace; co se tam stalo? Ponořil jsem se do zdokumentovaných zážitků jiných velrybářů z té doby; četl jsem o kanibalismu, přežití na moři, psychologii a fyziologii hladovění, o navigaci, oceánografii, chování vorvaňů, stavbě lodí – o všem, co by mi pomohlo lépe pochopit, co tito muži prožívali na širém a nelítostném Tichém oceánu.

Postupně jsem si uvědomil, že příběh *Essexu* Melvillovi poskytl mnohem více než zakončení jednoho z nejvýznamnějších amerických románů,

jaké kdy byly napsány. Promlouval o třídních a rasových otázkách, jakož i o problematice vůdcovství a vztahu člověka k přírodě. Všemi těmito otázkami se Melville zabývá v celém románu *Bílá velryba*. Rovněž Melvillovi poskytl archetypické, a přitom reálné místo, odkud mohl zahájit imaginární plavbu lodi *Pequod*: maličký ostrůvek, který kdysi poutal pozornost celého světa. Nantucket byl v roce 1821 tím, čím se později stala celá Amerika: nelítostně hrabivý, technicky vyspělý a s náboženským vnímáním vlastního osudu. Nikdo netušil, že za necelé dvě generace ostrov ztroskotá – vyčerpaně se zhroutí, stejně jako *Essex*, z důvodu příliš těsného spojení s velrybou.

POSÁDKA VELRYBÁŘSKÉ LODI ESSEX

Kapitán

George Pollard jr.

První důstojník

Owen Chase

Druhý důstojník

Matthew Joy

Kormidelníci člunů a harpunáři

Benjamin Lawrence

Obed Hendricks

Thomas Chappel

Steward

William Bond

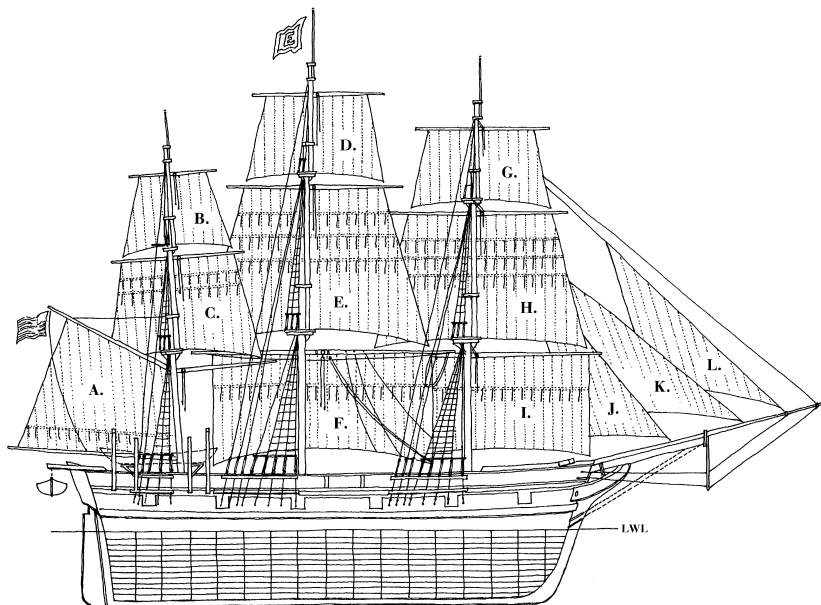
Námořníci

*Owen Coffin • Isaac Cole • Henry De Witt • Richard Peterson •
Charles Ramsdell • Barzillai Ray • Samuel Reed • Isaiah Sheppard •
Charles Shorter • Lawson Thomas • Seth Weeks • Joseph West •
William Wright*

Plavčík

Thomas Nickerson

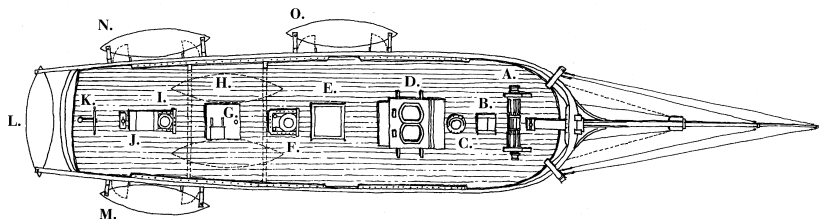
PLÁN OPLAČTĚNÍ VELRYBÁŘSKÉ LODI ESSEX

A. bezanová vratiplachta
B. bezanová brámovka
C. bezanová košovka
D. hlavní brámovka
E. hlavní košovka
F. hlavní kurzová plachta

G. přední brámovka
H. přední košovka
I. přední kurzová nebo přední plachta
J. přední stěhovka
K. kosatka
L. létavka

PLÁN PALUBY VELRYBÁŘSKÉ LODI ESSEX

A. vrátek	I. bezanový stěžeň
B. přední schůdky	J. zadní schůdky
C. přední stěžeň	K. kormidlo
D. kamna na škvaření velrybího tuku	L. náhradní člun
E. hlavní jícen (poklop)	M. pravoboční člun
F. hlavní stěžeň a pumpy	N. levobočně záďový člun
G. lodní kuchyň	O. střední člun
H. náhradní člun uložený na příčných nosnících	

KAPITOLA PRVNÍ

NANTUCKET

Jak později vzpomínal, byl to „nejpříjemnější okamžik mého života“ – okamžik, kdy poprvé vkročil na palubu velrybářské lodi *Essex*. Bylo mu čtrnáct let, měl široký nos a bezelstný, dychtivý obličej a jako každého nantucketského chlapce i jeho odmalička učili „zbožňovat podobu lodí“. Tato loď možná nevypadala nijak úchvatně, bez lanoví a přivázaná k přístavnímu molu, ale pro Thomase Nickersona ztělesňovala životní příležitost. Konečně, po čekání, které mu připadalo jako věčnost, měl vyplout na moře.

Do starého, promaštěného lodního trámův pražilo horké červencové slunce, až bylo v podpalubí pekelné horko, ale Nickerson prozkoumal každíčký koutek, od cihlového oltáře kamen na škvaření velrybího tuku na palubě až po temné hlubiny prázdné ládovny. Mezi tím se nacházel skřípějící svět, rozdělený na jednotlivé prostory, živoucí organismus z dubového a borového dřeva, které páchlo olejem, krví, tabákovou šťávou, jídlem, solí, plísní, dehtem a kouřem. „Ačkoli byla zčernalá a oškli-
vá,“ napsal Nickerson, „nevyměnil bych ji ani za palác.“

V červenci roku 1819 loď *Essex* patřila do flotily více než sedmdesáti nantucketských velrybářských lodí v Tichém a Atlantickém oceánu. Cena velrybího oleje tehdy stále stoupala, zatímco zbytek světové ekonomiky se propadal, a tak obec Nantucket směřovala k tomu, že se stane jedním z nejbohatších měst v Americe.

Na povlovném kopci, kde se tísnila spousta domů, mezi nimiž se tyčily větrné mlýny a kostelní věže, žilo kolem sedmi tisíc lidí. Říkalo se, že městečko připomíná elegantní a prosperující přístav Salem, což znamenalo nebyvalou poklonu pro ostrůvek v Atlantiku, pod mysem Cod,

přes dvacet mil vzdálený od pevniny. Městečko na kopci vyzařovalo téměř éterický klid, avšak na nábřeží u vody vládl čilý ruch. Mezi dlouhými, nízkými skladišti a provazárnami vybíhala čtyři masivní přístavní mola, přes čtyři sta yardů dlouhá. U mol nebo v přístavu obvykle kotvilo patnáct až dvacet velrybářských lodí společně s tuctem menších plavidel, hlavně šalup a škunerů, které přivázely a odvážely zboží. Na každém přístavním molu, v labyrintu kotev, kotlů na škváření tuku, kulatin a sudů na olej se pohybovala spousta námořníků, nakladačů a řemeslníků. Neustále přijížděly a odjížděly dvoukoláky tažené koňmi. Říkalo se jim „kolesky“ či „kalešky“.

Tento výjev už Thomas Nickerson dobře znal. Nantucketské děti ode dávna využívaly nábřeží jako hřiště. Veslovaly na zchátralých velrybářských člunech po přístavu a šplhaly po lodním lanoví. Návštěvníkům ostrova bylo naprosto jasné, že tyto děti jsou „osobitá třída mladistvých, kteří si myslí, že jsou předurčení stát se námořníky. Lezli po provazových příčkách jako opice – desetiletí či dvanáctiletí klučinové – a s naprosto nenucenou elegancí se uvelebili na ramenu ráhna.“ *Essex* sice byla Nickersonova první loď, ale na tuto plavbu už se připravoval odmalička.

Nevyplouval na moře sám. Na palubě se s ním plavili i jeho kamarádi Barzillai Ray, Owen Coffin a Charles Ramsdell. Všem bylo od patnácti do osmnácti let, Nickerson byl ze skupinky nejmladší. Owen Coffin byl bratranec nového kapitána, to on pravděpodobně přivedl své tři přátele na loď svého příbuzného.

Loď *Essex* byla stará a při délce 87 stop a výtlačku 238 tun poměrně malá, na ostrově se však těšila pověsti plavidla, které má na moři štěstí. Posledních patnáct let svým kvakerským majitelům dobře sloužila a ve dvouletých intervalech pravidelně přivázela tolik oleje, aby se z nich stali zámožní lidé. Předchozí kapitán Daniel Russell byl na čtyřech plavbách natolik úspěšný, že mu majitelé svěřili velení nové a větší lodi *Aurora*. Díky Russellovu povýšení se kapitánem *Essexu* stal dřívější první lodní důstojník George Pollard mladší a jeden z kormidelníků člunů (či harpunářů), Owen Chase, povýšil na prvního důstojníka. Tři další členové posádky se dostali na pozice kormidelníků člunů. Loď *Essex* tedy neměla jen štěstí, ale zjevně na ní i vládla spokojenost. Podle Nickersona to „celkově byla spíše loď, na kterou se námořníci chtěli dostat“.

Jelikož místní lidé (stejně jako obyvatelé kteréhokoli jiného tehdejšího přístavu) byli posedlí různými dobrými a špatnými znameními, tato pověst hodně znamenala. Přesto se však mezi muži v přístavištích začaly šířit zvěsti, když se počátkem července na noční obloze objevila kometa, ještě když byla loď *Essex* v opravě a připravovali ji na další plavbu.

Nantucket byl město, kde lidé přebývali na střeších. Téměř každý dům s načerveno natřeným nebo jen přírodně zašedlým dřevěným pobitím měl na střeše plošinu, které se říkalo vyhlídka. Původně měla usnadňovat hašení hořícího komína kbelíky písku, ale bylo to také vynikající místo pro pozorování moře dalekohledem, pro pátrání po plachtách vracejících se lodí. V noci se nantucketské dalekohledy často upíraly k nebesům a v červenci roku 1819 ostrované hleděli na severozápadní oblohu. Kva-kerský kupec Obed Macy, jenž pečlivě zaznamenával vše, co považoval za „nejpozoruhodnější události“ v životě svého ostrova, pozoroval noční oblohu ze svého domu na Pleasant Street. „Kometa (jež se objevuje za každé jasné noci) je podle nezvykle dlouhého ocasu považována za nesmírně velikou,“ napsal. „Ocas se táhne nahoru v opozici ke Slunci v téměř kolmém směru, zvedá se směrem na východ a téměř ukazuje k Polárce.“

Od pradávných časů se objevení komety vykládalo jako znamení, že se stane něco nezvyklého. List *New Bedford Mercury*, který Nantucketa-
né četli, protože neměli žádné vlastní noviny, uvedl: „Pravdou je, že objevení těchto excentrických návštěvníků vždy předcházelo nějaké významné události.“ Macy však takové dohady odmítal: „Filozofické úvahy ponecháváme vědecké části našeho společenství, přesto je však nadevši pochybnost, že ti nejučenější mají v otázce kometiky pramálo nezpochybnitelných vědomostí.“

V přístavištích a rejdařstích se hodně spekulovalo, a nejen o kometě. Během jara i léta bylo u novoanglického pobřeží spatřeno cosi, co list *Mercury* popsal jako „podivuhodné mořské zvíře“ – had s černýma, jakoby koňskýmá očima a tělem o délce padesáti stop, které připomínalo řadu sudů plovoucích na vodě. Kterýkoli námořník, zvláště byl-li mladý a snadno ovlivnitelný jako Thomas Nickerson, musel zaváhat, byť jen na okamžik, jestli nyní opravdu je ta nejvhodnější doba vydat se na plavbu kolem Hoornského mysu.

Nantuckeťané měli k pověřivosti pádný důvod. Jejich životy řídila strašlivě nepředvídatelná síla – moře. Vzhledem k neustále se pohybující síti mělčin, včetně Nantucketské písčiny, která se nacházela těsně za ústím přístavu, pouhé příplutí na ostrov či vyplutí na moře často bývalo drásavou a někdy i katastrofickou lekcí mořeplavectví. Zvláště v zimě, kdy nejvíce zuřily bouře, téměř každý týden ztroskotala nějaká loď. Po celém ostrově byly pohřbeny mrtvoly neznámých námořníků, které vlny vyplavily na pobřeží. Nantucket, což v jazyce domorodých obyvatel, Wampanoagů, znamená „vzdálená země“, byl hromadou písku postupně mizející v neúprosném oceánu a všichni jeho obyvatelé si nelidskost moře až příliš dobře uvědomovali, dokonce i když tento ostrov nikdy neopustili.

Angličtí osadníci, kteří sem začali připlovat v roce 1659, věděli, že moře je nebezpečné. Doufali, že se na tomto travnatém, jezernatém srpečku bez vlků nebudou živit jako rybáři, ale jako farmáři a pastýři. Když však začalo hrozit, že rozrůstající se stáda dobytka v kombinaci se stále větším počtem farem promění ostrov ve větrem ošlehanou pustinu, Nantuckeťanům nezbylo než obrátit zraký k moři.

Rok co rok se na podzim u jižního pobřeží ostrova objevovaly stovky „pravých“ velryb (kosticovci rodu *Eubalaena*) a setrvaly tam do začátku jara. Anglický název „right whales“ dostaly proto, že to byly „ty pravé velryby na zabítí“. Spásaly vody v okolí Nantucketu jako jakési mořské krávy a pročesávaly povrch oceánu, bohatý na potravu, skrze husté kosticové hřebený v neustále se usmívajících tlamách. Zatímco angličtí osadníci na poloostrově Cod a na východě ostrova Long Island lovili velryby už desítky let, nikdo na Nantucketu neměl odvahu pronásledovat velryby na člunech. Místo toho přenechávali lov velryb, které uvízly na pobřeží (říkalo se jim vyplavené velryby), Wampanoagům.

Kolem roku 1690 několik lidí z kopce pozorovalo chrlící a dovádějící velryby. Jeden z nich ukázal na ně a širé moře za nimi a prohlásil: „Hle, zelené pastviny, na něž se vydají za chlebem vnuci našich dětí.“ Toto proroctví nedlouho poté splnil Ichabod Paddock, jenž příplul z mysu Cod přes Nantucketský průliv, aby ostrovany naučil zabíjet velryby.

Jejich první čluny byly pouhých dvacet stop dlouhé a spouštěli je z pláží na jižním pobřeží ostrova. Posádku velrybářského člunu obvykle

tvorilo pět wampanoazských veslařů a jediný bílý Nantuckeťan u kormidelního vesla. Jakmile velrybu zabili, dovlekli ji na pláž, kde odstranili tuk a vyškvařili ho. Začátkem osmnáctého století angličtí Nantuckeťané zavedli systém dlužního otroctví, které jim zajišťovalo stálý přísun pracovní síly Wampanoagů. Bez těchto domorodých indiánských obyvatel ostrova, kterých bylo až do poloviny dvacátých let osmnáctého století dvakrát více než bělochů, by se z ostrova nikdy nestal úspěšný velrybářský přístav.

Jistého kapitána Husseyho, který se v roce 1712 na malém velrybářském člunu plavil podél jižního pobřeží ostrova, odvál prudký severák na širé moře. Doposud lovil „pravé“ velryby, ale nyní, o mnoho mil dále, spatřil několik velryb, jaké ještě neviděl. Na rozdíl od vertikálního vodotrysku kosticovců proud páry z tohoto kytovce směřoval dopředu. Navzdory prudkému větru a rozbouranému moři se kapitánu Husseyovi podařilo jednoho z nich harpunovat a zabít. Jeho krev a olej téměř biblicky ztišily vlnobití. Tento tvor, jak si Hussey záhy uvědomil, byl vorvaň. Jednoho takového před pouhými pár lety moře vyplavilo na jihozápadní pobřeží ostrova. Nejen, že byl olej získávaný z vorvaního tuku mnohem kvalitnější než velrybí, poskytoval jasnější světlo a méně čadil, ale hranatá vorvaní hlava obsahovala obrovitou zásobárnu mnohem lepšího oleje zvaného spermacet, který se dal bez škvaření rovnou nalévat do připraveného sudu. (Anglický název vorvaně „sperm whale“ je odvozen od podobnosti spermacetu neboli vorvaňoviny se seminální plazmou.) Vorvaň je sice rychlejší a agresivnější než „pravé“ velryby, ale skýtal mnohem větší bohatství. Jelikož Nantuckeťané neměli jiný zdroj obživy, zasvětili své životy cílevědomému lovu vorvaňů a zanedlouho předčili své velrybářské soupeře na pevnině i na ostrově Long Island.

V roce 1760 už Nantuckeťané v podstatě zcela vyhubili všechny kytovce v okolních vodách. Bylo jim to však jedno, neboť v tu dobu už zvětšili velrybářské šalupy a vybavili je zděnými škvařicími pecemi, kde bylo možné zpracovávat olej na otevřeném oceánu. Nyní měla jejich flotila mnohem širší pole působnosti, protože se nemusela tak často vracet do přístavu, aby vyložila objemný velrybí tuk. V době, kdy propukla americká revoluce, už Nantuckeťané dopluli až na hranice severního

polárního kruhu, k západnímu pobřeží Afriky, k východnímu pobřeží Jižní Ameriky a na jihu až k Falklandám.

Britský politik Edmund Burke v proslovu k parlamentu v roce 1775 označil tyto ostrovy za představitele nového amerického pokolení – za „moderní lidi“, jejichž velrybářské úspěchy předčily společnou moc celé Evropy. Díky životu na ostrově, který se nachází od pevniny téměř stejně daleko jako Anglie od Francie, si Nantuckeťané vyvinuli svébytnou identitu jako nadřazení, privilegovaní občané „nantucketského národa“, jak je označil básník a esejista Ralph Waldo Emerson.

Americká revoluce a britsko-americká válka v roce 1812, při níž britské námořní síly ničily loďstvo v pobřežních vodách, měly pro velrybářství katastrofální následky. Nantuckeťané však naštěstí měli dostatek kapitálu a odborných znalostí, aby toto těžké období přežili. V roce 1819 už si Nantucket pomalu získával svou dřívější slávu zpět, a když se velrybáři odvážili na lov do Tichého oceánu, dokonce ji začal překonávat. Vzestup tichomořského velrybářství však měl svou stinnou stránku. Místo plaveb, které dříve trvaly v průměru devět měsíců, se staly normou dvouleté a tříleté plavby. Nantucketské velrybáře od obyčejných ostrovanů ještě nikdy předtím nedělila taková propast. Dny, kdy Nantuckeťané mohli ze břehu pozorovat, jak místní muži a mladíci pronásledují velrybu, byly nenávratně pryč. Nantucket byl nyní světovou velrybářskou metropolí, ale nemálo jeho obyvatel velrybu nikdy v životě nevidělo.

V létě roku 1819 lidé stále ještě hovořili o tom, jak bylo před devíti lety na sever od ostrova spatřeno hejno kosticovců. Rychle vypluly velrybářské čluny. Na pobřeží se shromáždil dav, aby fascinovaně sledoval, jak námořníci zabili dvě velryby a dovezli je zpátky do přístavu. Pro místní obyvatele to bylo jako zjevení. Konečně na vlastní oči viděli dva z těch tvorů, o kterých tolik slyšeli a na nichž záviselo jejich živobytí. Jednu z velryb vytáhli na přístavní molo, a než se setmělo, přišly se na ni podívat tisíce lidí – mezi nimi možná i pětiletý Thomas Nickerson. Můžeme si jen představovat, s jakou zvědavostí si ostrované prohlíželi to obrovité stvoření, štouchali a dlobubali do něj a v duchu si říkali: „Tak *takhle* tedy vypadá.“

Nantucket vytvořil ekonomický systém, který už nezávisel na přírodních zdrojích ostrova. Místní půda byla dávno vyčerpaná příliš intenzivní

zemědělskou činností. Početná populace domorodých Wampanoagů po epidemiích značně prořídla a majitelé velrybářských lodí museli hledat posádky na pevnině. Velryby z místních vod téměř úplně zmizely. A přesto Nantuckeťané prosperovali. Jak podotkl jeden návštěvník, z ostrova se stala „neúrodná písčina, zúrodnovaná pouze velrybím olejem“.

Místní angličtí osadníci po celé sedmnácté století odolávali všem pokusům založit na ostrově církev, částečně proto, že to zakazovala žena jménem Mary Coffinová-Starbucková. Říkalo se, že bez Maryina souhlasu se na Nantucketu neudělalo nic důležitého. Mary Coffinová a Nathaniel Starbuck byli první anglický pár, který na ostrově uzavřel sňatek (v roce 1662), a společně založili lukrativní základnu pro obchodování s Wampanoagy. Kdykoli na Nantucket zavítal potulný kazatel a chtěl tam založit církevní sbor, Mary Starbucková ho rázně odmítla. Potom však v roce 1702 podlehla charismatu kvakerského kazatele Johna Richardsona. Hovořil před skupinou, která se shromáždila u Starbuckových v obyčejném pokoji, a podařilo se mu Mary dojmout k slzám. Právě konverze Mary Starbuckové ke kvakerismu vytvořila ono jedinečné propojení spirituality a chamtivosti, které umožnilo vzestup Nantucketu jako velrybářského přístavu.

Kvakeři, nebo přesněji řečeno členové Společnosti přátel, se nechávali vést svým vlastním prožíváním Boží přítomnosti a nespolehali na výklad Písma od puritánského kazatele. Nantucketští kvakeři, jejichž počet neustále vzrůstal, však nebyli příliš svobodomyšlní. Od „Přátel“ se očekávalo, že budou dodržovat pravidla chování stanovená na každoročních setkáních a podporovat pocit sounáležitosti ve společenství, které podléhalo stejné bedlivé kontrole jako kterákoli jiná komunita v Nové Anglii. Pokud existovaly nějaké rozdíly, pak to byl kvakerský pacifismus a vědomé zavrhování pozemské okázalosti – tyto dvě zásady však nikterak neměly být na překážku schopnosti jedince vydělávat peníze. Místo aby si nantucketští kvakeři kupovali honosné domy nebo módní oblečení, investovali zisky zpátky do velrybářství. Proto dokázali ustát poklesy trhu, které zlikvidovaly tolik velrybářských obchodníků na pevnině. Děti Mary Starbuckové společně se svými bratrance Macyovými a Coffinovými založily kvakerskou velrybářskou dynastii.

Nantuckeťané neviděli žádný rozpor mezi svou obživou a svým náboženstvím. Vždyť nadvládu nad mořským tvorstvem jim udělil samotný Bůh. Místní velrybář Peleg Folger, který se stal kvakerským starším, to vyjádřil ve verších:

Mohutnou velrybu jsi, Pane, stvořil Ty,
tu obrovitou, bájnou příšeru:
s ohromným tělem, hlavou, ocasu rozpětím
a silou, která všechny přepere.

Leč, velíš nám též, Bože jediný,
abychom sebrali své chabé síly
(k obživě své a celé rodiny),
s tou obludou jsme lítě zápasili.

Přestože místní kvakeři ostrov ovládali ekonomicky i kulturně, dávali prostor ostatním, a počátkem devatenáctého století město na severu a na jihu ohraničovaly věže dvou kostelů kongregační církve. Všichni obyvatelé však sdíleli společné, duchovně prodchnuté poslání – udržovat na ostrově pokojný život, zatímco na moři rozpoutávali krvavou řež. Pacifističtí zabijáci, skromně oděni milionáři – nantucketští kvakeři jednoduše jen plnili vůli Boží.

Městečko, které znával Thomas Nickerson, působilo tak trochu zchátrale. Stačilo se jen jednou projít jeho úzkými, písčitými uličkami, aby člověk zjistil, že navzdory majestátním kostelním věžím a sem tam nějakému většímu sídlu Nantucket zdaleka není Salem. „Zdá se, že dobří občané [nantucketští] se příliš nepyšní pravidelností svých ulic [či] upraveností svých chodníků,“ podotkl jistý kvaker, který sem zavítal. Skromné domy měly šindelové střechy a dost často do nich byly zabudované různé nepotřebné kusy z lodí. „Z lodních schůdků jsou velmi příhodné můstky přes škarpy...; fošna ze zádi – s uvedeným jménem – slouží dvojímu účelu: jednak tvoří plot a jednak cizince informuje – tedy pokud vůbec může být na rozpacích –, v jakém městě se nachází.“

Místo aby ostrované používali oficiální názvy ulic, které byly z daňových důvodů přiděleny v roce 1798, říkali ulicím podle svého, například „ulice Elishy Bunkera“ nebo „kapitána Mitchella“. „Obyvatelé žijí popo-
spolu jako jedna velká rodina,“ napsal Nantuckeťan Walter Folger, který byl shodou okolností také spolumajitelem lodi *Essex*, „nikoli v jednom domě, ale v přátelství. Znají nejen nejbližší sousedy, ale každý zná i všechny ostatní. Jestliže byste se chtěli s někým setkat, stačí se jen zeptat prvního místního člověka, kterého potkáte, a ten vás dokáže dovést k jeho domu, říct vám, jaké má povolání a jakékoli další údaje, které byste si přáli vědět.“

I v takto semknutém, rodinném společenství však existovaly rozdíly, a Thomas Nickerson se nacházel poněkud opodál. Nickersonova matka Rebecca Gibsonová sice pocházela z Nantucketu, ale jeho otec Thomas Nickerson byl z mysu Cod. Thomas mladší se narodil v roce 1805 v Harwichi. Za půl roku se rodiče s ním a jeho sestrami přestěhovali přes průliv na ostrov. Bylo však příliš pozdě. Ostrované na lidi z pevniny hleděli skrz prsty. Říkali jim „cizinci“, ba co hůř, „ňoumové“. Tento znevažující výraz byl původně vyhrazen pouze pro obyvatele mysu Cod, ale postupně začal zahrnovat všechny, kteří měli tu smůlu, že se narodili na pevnině.

Thomasu Nickersonovi by bývalo vysloužilo určitou úctu ostrovanů, kdyby jeho matka aspoň pocházela ze staré nantucketské rodiny, jako byli Coffinovi, Starbuckovi, Macyovi, Folgerovi nebo Gardnerovi. Tak tomu však nebylo. Na ostrově, kde řada rodin mohla prokázat přímou pokrevní příbuznost s jedním ze zhruba dvaceti „prvních osadníků“, se Gibsonovi a Nickersonovi ocitli bez příbuzenské sítě, která podporovala většinu Nantuckeťanů. „Na světě možná neexistuje jiné takové místo, co do rozsahu,“ napsal Obed Macy, „kde [jsou] obyvatelé tak propojeni pokrevstvím jako tady, což značně přispívá k harmonii lidí – a k jejich přilnutí k tomuto místu.“ Nickersonovi přátelé a kolegové Owen Coffin, Charles Ramsdell a Barzillai Ray se mohli považovat za součást této skupiny. Thomas si s nimi sice hrál, chodil s nimi k moři, ale v hloubi srdce chápal, že se může snažit sebevíc, ale stejně bude – přinejlepším – jen ňouma.

Místo bydliště v městečku Nantucket záviselo na postavení daného člověka ve velrybářském obchodu. Pokud to byl rejdař nebo obchodník,

s největší pravděpodobností bydlel na Pleasant Street vzadu na kopci, nejdále od lomu a zápachu přístavišť. (V následujících desetiletích tito prominenti tíhli spíše na Main Street, neboť jejich ambice vyžadovaly větší prostor a zviditelnění.) Naproti tomu kapitáni si často vybírali hlavní třídu s nejlépším výhledem na přístav: Orange Street. Z domu na východní straně této ulice mohl kapitán pozorovat, jak jeho loď vystrojují v přístavišti, a sledovat, co se děje v přístavu. Lodní důstojníci obvykle bydleli na úpatí tohoto kopce na Union Street, ve skutečném stínu domů, jaké jednoho dne chtěli vlastnit.

Na rohu Main Street a Pleasant Street stála ohromná kvakerská Jižní modlitebna, postavená v roce 1792 z pozůstatků dokonce ještě obrovitější Velké modlitebny, jež se kdysi tyčila nad kvakerským hřbitovem bez náhrobků na konci Main Street. Skutečnost, že Nickerson byl vychován jako kongregacionalista, neznamenal, že nikdy nebyl v této nebo druhé kvakerské modlitebně na Broad Street. Jeden návštěvník tvrdil, že téměř polovina lidí, kteří docházeli na typickou kvakerskou bohoslužbu, nebyla členy Společnosti přátel. Dne 29. června onoho roku Obed Macy zaznamenal, že na veřejné kvakerské „setkání“ přišlo do Jižní modlitebny dva tisíce lidí (více než čtvrtina obyvatel ostrova).

Zatímco mnozí zúčastnění tam přicházeli pro dobro své duše, mladí lidé mívali jiné motivy. Žádné jiné místo na ostrově jim nenabízelo lepší příležitost k seznámení s osobami opačného pohlaví. Nantuckeťan Charles Murphey v básni popsal, jak mladí muži jako on využívali dlouhé chvíle ticha, které jsou typické pro kvakerskou bohoslužbu:

Dychtivé oči stále hledí
na tu krásu, co tam sedí,
s úžasem pozorují z dále
všechny ty různé podoby a tvary.

Dalším místem, kde se scházeli zamilovaní mladí lidé, bylo táhlé návrší za městem, kde stály čtyři větrné mlýny. Dvojice se tady mohly kochat velkolepým výhledem na město a přístav, a v dále byl vidět zbrusu nový maják na samém konci severozápadního výběžku ostrova.

Je překvapivé, jak málokdy se ostrované, dokonce i ti mladí a odvážní jako Nickerson a jeho kamarádi, zatoulali za brány svého městečka. „Přestože je [ostrov] maličký,“ přiznal v dopisu jeden obchodník s velrybím olejem, „nikdy jsem nebyl až na jeho východním nebo západním cípu, a přiznávám, že několik let jsem vůbec nevystrčil paty z města.“ Ve světě velryb, mořských hadů a zlověstných znamení na noční obloze všichni Nantuckeťané, jak velrybáři, tak farmáři, považovali město za svatyni, za chráněné místo důvěrně známých zvyklostí a nadčasových rodových spojenectví, místo, které jim bylo domovem.

Pod kvakerskou fasádou městečka vřely vášně. Život na první pohled působil ukázněně a spořádaně, když stovky, někdy i tisíce lidí každý čtvrtek a každou neděli docházely na bohoslužby, muži v dlouhých, tmavých kabátech a širokých kloboucích, ženy v dlouhých šatech a pečlivě ušitých čepcích. Psychiku ostrovanů však ovlivňovaly i jiné faktory než kvakerství a společný původ – především posedlost velrybami. Bez ohledu na to, jak moc se to obyvatelé snažili zastírat, na tomto ostrově bylo cosi divošsky surového: krvelačnost a pýcha, které poutaly každou matku, otce a dítě v klanové oddanosti lovu.

Dětem na ostrově se už od nejtělejšího věku vštěpovaly zásady lovu. Mezi první slova, která se malé dítě naučilo, patřil například wampanoažský výraz „townor“, který znamenal, že byla podruhé spatřena velryba. Místo pohádek na dobrou noc děti poslouchaly příběhy o zabíjení velryb a úprku před kanibaly v Pacifiku. Jedna matka pyšně vyprávěla, jak její devítiletý syn přivázel ke klubku látací příze vidličku a potom harpunoval domácí kočku. Matka vešla do místnosti, právě když se vyděšené zvířátko pokoušelo utéct. Jelikož nevěděla, co se vlastně děje, zvedla klubko ze země. Kluk jako ostřílený velitel člunu vykřikl: „Povol lano, mami! Povol lano! Už se zanořuje z okna ke dnu!“

Na ostrově prý existovala tajná společnost mladých žen, jejíž členky se zapřísáhly, že se provdají pouze za muže, který už zabil velrybu. Harpunáři nosili v klopách tzv. chockpins (speciální dubové kolíčky, které přidržovaly harpunářské lano v drážce na přídi velrybářského člunu). Právě oni byli považováni za nejžádanější místní svobodné

muže: byli nesmírně fyzicky zdatní a s vyhlídkami na lukrativní kapitánský post.

Nantuckeťané si nepřipíjeli na zdraví, místo toho si vzájemně přáli v poněkud chmurnějším duchu:

Ať zemřou živí,
ať žijí zabijáci,
zdar ženám námořníků
a velrybáři ať se šťastně vrací.

Navzdory chvástavému siláctví této krátké rýmovačky byla smrt životním faktem, který všichni Nantuckeťané až příliš dobře znali. V roce 1810 žilo na ostrově čtyřicet sedm dětí bez otce a téměř čtvrtinu žen starších třiatvaceti let (průměrný věk, kdy se ženy vdávaly) tvořily vdovy, jejichž muži zahynuli na moři.

Nickerson i ve stáří stále chodil na hroby svých rodičů na Starém severním hřbitově. V roce 1819, v posledních týdnech před vyplutím na palubě *Essexu*, také nepochybně došel na toto oplocené prostranství, porostlé trávou sežehnutou sluncem, a kráčel mezi nakloněnými náhrobními kameny. Nejdříve mu zemřel otec, 9. listopadu 1806, ve věku třiatřiceti let. Na jeho náhrobku stálo:

Svou rukou jsi nás rozdrtil
a v prach se obracíme,
vždyť nemáme dost chabých sil
a krásu poztrácíme.

Nickersonova matka porodila pět dětí a zemřela ve věku osmadvaceti let necelý měsíc po manželovi. Její nejstarší žijící dceři bylo osm, jedinému synovi necelé dva roky. Na jejím náhrobku bylo napsáno:

Smrtný život skončí hned,
mihl se její stín,
Adam a celý jeho rod
jsou pomíjiví jak dým.

Nickerson, kterého vychovali prarodiče, nebyl jediným sirotkem na palubě *Essexu*. Jeho kamarádu Barzillaii Rayovi také zemřeli oba rodiče. Owen Coffin i Charles Ramsdell přišli o otce. Toto možná bylo jejich nejbližší pouto: každý z nich, tak jako tolik Nantucketanů, byl dítětem bez otce a lodní důstojník pro ně byl mnohem víc než jen náročný šéf; dost možná byl první mužskou autoritativní postavou, s níž se kdy tito chlapci setkali.

Snad žádné lidské společenství předtím ani potom tak nerozdělovala oddanost práci. Pro velrybáře a jeho rodinu to byl tvrdý režim: dva až tři roky pryč, tři až čtyři měsíce doma. Vzhledem k tomu, že jejich muži bývali tak dlouho pryč, nantucketské ženy musely nejen vychovávat děti, ale i vést řadu místních podniků. Byly to převážně ženy, které udržovaly složitou síť osobních a obchodních vztahů, díky nimž celá obec fungovala. J. Hector St. John de Crèvecoeur v klasickém díle *Dopisy amerického farmáře* popisuje svůj dlouhý pobyt na ostrově pár let před propuknutím americké revoluce. Uvádí, že díky „obezřetnosti a dobrému vedení“ lze nantucketské ženy „po zásluze považovat za lepší manželky než ostatní“.

K síle těchto žen přispívalo kvakerství. Toto náboženství kladlo důraz na duchovní a intelektuální rovnost obou pohlaví a takto podporovalo přístup, který plně odpovídal tomu, co všichni ostrované měli každý den zřetelně na očích: že ženy, jež byly na ostrově obvykle vzdělanější než muži, jsou stejně inteligentní a schopné jako jejich mužské protějšky.

Z nutnosti i vlastního rozhodnutí ostrovanky vedly aktivní společenský život a vídaly se spolu tak často, že Crèvecoeur se zmiňuje o „neustálém navštěvování“. Na těchto návštěvách nešlo jen o pouhé sdělování místních drbů. Právě zde se uzavírala většina obchodních transakcí ve městě. Bojovnice za ženská práva v devatenáctém století Lucretia Coffinová-Mottová se narodila a vyrůstala na Nantucketu. Vzpomínala, jak manželé, kteří se vrátili z plavby, běžně všude chodili se svými manželkami a doprovázeli je na setkání s jinými ženami. Mottová se nakonec přestěhovala do Filadelfie a podotkla, že tento zvyk by připadal každému z pevniny zvláštní, protože tam muži a ženy fungovali v naprosto odlišných společenských sférách.

Některé nantucketské manželky se celkem dobře přizpůsobily velrybářskému životnímu rytmu, kdy jejich manželé byli tři roky pryč a tři měsíce doma. Ostrovanka Eliza Brocková si do deníku zapsala tuto básničku, kterou nazvala „Písnička děvčete z Nantucketu“:

Potom se vdám za námořníka a hned mu zamávám,
neboť samostatný život tuze ráda mám.
Občas ale mileráda spatřím jeho tvář,
protože v ní vždycky vidím vlídnou, mužnou zář,
má tak ušlechtilé čelo, v černých očích klid,
vždy se mi rozbuší srdce, když s ním mohu být.
Když však řekne: „Sbohem, lásko, už zas vyplouvám,“
nejdřív pláči, pak se směji: vždyť jsem svobodná.

Každé Nantuckeťance ve svatební den dopadla na ramena tíha moci a odpovědnosti. „Jakmile podstoupí tento obřad,“ píše Crèvecoeur, „rázem přestanou vypadat tak radostně a vesele; nové postavení, které zaujmají ve společnosti, jim ukládá vážnější myšlenky, než jakými se doposud zabývaly... Novomanželka... postupně přebírá dohled a řízení [domácnosti]; novomanžel zanedlouho vypluje na moře; zanechá ji, aby se učila nově nabytému vedení a uplatňovala je.“

Crèvecoeur k neutuchajícímu rozhořčení následujících generací nantucketských loajalistů rovněž tvrdil, že mnoho ostrovanek si vypěstovalo závislost na opiu: „Za ta léta si osvojily asijský návyk užívat každé ráno dávku opia a tento požitek je tak hluboce zakořeněný, že by už vůbec nevěděly, jak mají bez něj žít.“ S tak velkým časovým odstupem je nejspíš nemožné zjistit, proč tuto drogu užívaly. Nicméně portrét, který před námi vyvstává – společenství ctižádostivých jedinců, kteří se pokoušejí vyrovnávat s pravděpodobně ničivými účinky samoty –, nám možná usnadní jejich závislost na opiu pochopit. Snadná dostupnost této drogy na ostrově (opium bylo součástí každé loďní lékárníčky) v kombinaci se zámožností obyvatel také možná přispívá k vysvětlení, proč byla na ostrově tak hojně užívána.

Během nesmírně omezeného společného času pouhých několika měsíců mezi plavbami bylo nepochybně obtížné vytvořit fyzickou i emoční

intimitu mezi manželi. Na ostrově se traduje, že ženy řešily dlouhou nepřítomnost manželů sexuálními pomůckami, kterým se říkalo „pan domácí“. Ačkoli toto tvrzení, stejně jako údajné užívání drog, se zdá být v naprostém rozporu s bezúhonnou kvakerskou pověstí ostrova, v roce 1979 byl v komíně jednoho domu v historické části města objeven šesti-palcový sádrový penis (společně se svazčkem dopisů z devatenáctého století a s lahvičkou laudana). Skutečnost, že ostrovanky byly „lepší manželky“, neznamena, že neměly normální tělesné touhy. Stejně jako jejich manželé byly obyčejné lidské bytosti, které se snažily přizpůsobit zcela neobyčejnému způsobu života.

Thomas Nickerson si možná užíval své první chvíle na palubě *Essexu*, když prozkoumával temné, horké útroby lodi, ale prvotní vzrušení záhy opadlo. Následující tři týdny, během nejteplejšího léta, jaké si kdo pamatoval, Nickerson a postupně se scházející posádka pracovali na tom, aby loď připravili k vyplutí. Nantucketská přístaviště, pokrytá vrstvou pro-maštěného písku, dokonce i v zimě zapáchala tak, že lidé žertem říkali, že město nevidíte, ale cítíte, když k němu připlouváte kolem majáku na Brant Point. Tenkrát v červenci a srpnu se musel z přístaviště šířit tak smrdutý puch, že se z něj zvedal žaludek i tomu nejostřílenějšímu velrybáři.

Na ostrově bylo tehdy obvyklé, že nově přijatí členové posádky velrybářské lodi pomáhali připravovat plavidlo na nadcházející plavbu. Nikde jinde v Nové Anglii se od námořníka neočekávalo, že bude pomáhat s osazováním lanoví a nakládáním zásob. Od toho byli lodní nakladači, zásobovači a lanovníci. Na Nantucketu, jehož kvakerští obchodníci prosluli schopností snižovat náklady a zvyšovat zisky, však platila jiná pravidla.

Velrybáři nepracovali za mzdu; na konci plavby jim vyplatili podíl ze zisku čili vklad – předem stanovenou část celkového výdělků. To znamenalo, že jakákoli práce, ke které se majiteli lodi podařilo námořníka přimět před plavbou, byla v zásadě zadarmo. Nickerson ji považoval za „darovanou... práci“ ze strany námořníka. Rejdař mohl dát námořníkovu zálohu, aby mu pomohl koupit si oblečení a vybavení nezbytné na plavbu, ale tuto zálohu mu na závěr (s úrokem) odečetl z jeho vkladu.

Thomas Nickerson měl jako plavčík takzvaně velmi „daleký“ (neboli velmi skrovný) vklad. Ačkoli lodní dokumenty z plavby roku 1819 se

ztratily, víme, že Nickersonův předchůdce, plavčík Joseph Underwood ze Salem, obdržel za předchozí plavbu stodevadesátiosminový vklad (1/198). Vzhledem k tomu, že náklad 1200 barelů vorvaního oleje z *Essexu* se prodal za 26 500 dolarů, po odečtení nákladů na plavbu z hrubého zisku a jeho osobních výdajů z vlastního podílu dostal Underwood za dva roky práce zapláceno celkem asi 150 dolarů. Ačkoli to byla ubohá mzda, plavčík měl dva roky kde bydlet a co jíst a navíc získal potřebnou zkušenost, aby se mohl stát velrybářem.

Do konce července byla zcela zrenovována horní část lodi – vše, co se nacházelo na palubě a nad ní, včetně nové paluby z borového dřeva a kuchyňské nástavby. V určité fázi, pravděpodobně ještě předtím, než se k posádce přidal Nickerson, loď položili na bok kvůli měděnému oplátování. Měděné pláty, kterými odhalené dno obložili, měly chránit loď před obrůstáním vilejší a chaluhami. Tento porost dokázal proměnit čtyřpalcové dubové plaňkoví kýlu v měkkou, porézní dýhu.

Dvacetiletá loď se dostávala do stavu, kdy mnoho plavidel začíná vykazovat závažné strukturální zhoršení. Velrybí olej zřejmě působil jako konzervant, takže většina velrybářských lodí měla mnohem delší životnost než běžné obchodní plavidlo, přesto však existovala omezení. Potenciální problémy představovala hniloba, dřevokazný mořský mlž šášeň lodní a tzv. železná choroba, při níž zrezivělé železné kování oslabovalo dubové dřevo.

Další obavy vzbuzovaly stále delší plavby, při kterých lodě obeplouvaly Hoornský mys. „Jelikož je loď na moři tak dlouho téměř bez oprav,“ napsal Obed Macy ve svém deníku, „musí se [o] mnoho let zkracovat její životnost.“ Během minulé plavby loď *Essex* skutečně podstoupila několikadenní opravu v Jižní Americe. Bylo to staré plavidlo, které dosluhovalo v nové éře velrybářství, a nikdo nevěděl, jak dlouho ještě vydrží.

Majitelé se vždy zdráhali investovat do opravy lodi více peněz, než bylo naprosto nutné. Jelikož jim nezbývalo než zrenovovat horní část *Essexu*, pod vodoryskou mohla zůstat podezřelá místa, která se rozhodli vyřešit později, ne-li přímo opomenout. Tehdy v létě hlavní majitelé *Essexu*, Gideon Folger a synové, očekávali dodávku nové, mnohem větší velrybářské lodi *Aurora*. V tomto roce neměli na utrácení nepřiměřených finančních částek za vyčerpané staré plavidlo jako *Essex*.

Nantucketští rejdaři uměli být stejně nelítostní jako kdejaký velrybář, aniž při tom prolili jedinou kapku krve. Sice se „chovali po kvakersku“, ale to jim nebránilo honit se se smrtícím nadšením za ziskem.

Jeden z majitelů *Pequody* v *Bílé velrybě* se jmenuje Bildad. Je to pobožný kvaker, jenž bez zábran vykořisťuje posádku nehorázně dalekými vklady (Izmaelovi nabídl 1/777!). S biblí v jedné ruce a účetní knihou v druhé připomíná štíhlého, kvakerského Johna D. Rockefellera, myšlením i duší oddaného chladnému propočítávání výnosnosti velrybářské výpravy.

Někteří pozorovatelé zastávali názor, že kvakerství ostrovany nevedlo k prosperitě a laskavosti, ale naopak bylo u kořene veškerého zla, kterému se dařilo v bezohledných praktikách nantucketských rejdařů. Podle Williama Comstocka, jenž ve dvacátých letech devatenáctého století sepsal vyprávění o velrybářské plavbě z Nantucketu: „Zlost, kterou [kvakerři] mají zakázáno projevovat navenek, když si nenajde žádný průchod, naneštěstí ustrne v srdci, a ačkoli hlásají lásku a dobrou vůli..., jejich záštiplnost a silná zlovolnost otravuje každý velkorysý pramen lidské laskavosti.“

Gideon Folger a Paul Macy, dva hlavní podílníci na velrybářské lodi *Essex*, byli významnými příslušníky kvakerské vyšší třídy na ostrově. Nickerson ovšem tvrdí, že Macy, jenž měl onoho léta roku 1819 na starosti vystrojení lodi, se pokoušel snížit náklady tím, že ji nehorázně podzásobil. Nebyl jediný, kdo provozoval podobné praktiky. „Majitelé velrybářských lodí až příliš často opomíjejí řádně zásobovat své lodě potravinami,“ napsal Comstock, „a záleží na kapitánovi, jak vzhledem ke svým prostředkům skrblí na posádce, čímž se bohatým majitelům ušetří pár dolarů, zatímco chudák těžce pracující námořník trpí hladu.“ Ačkoli by bylo nespravedlivé činit Paula Macyho odpovědným, byť jen částečně, za neštěstí, které nakonec čekalo muže z *Essexu*, první krok k této budoucnosti byl učiněn, když se Macy rozhodl ušetřit trochu peněz na hovězím a sucharech.

Lidé na Nantucketu počátkem devatenáctého století neinvestovali do akcií na burze, ale do velrybářských lodí. Místo aby vložili peníze do jednoho plavidla, nakoupili podíly několika lodí, a tak rozkládali jak riziko, tak odměny mezi celé společnosti. Rejdaři jako Macy a Folger

mohli očekávat celkovou návratnost svých velrybářských investic zhruba mezi 28 a 44 procenty ročně.

Tak vysoká rentabilita byla ještě pozoruhodnější v porovnání se stavem světové ekonomiky v roce 1819. Zatímco Nantucket přidával do své flotily jednu loď za druhou, podniky na pevnině po stovkách krachovaly. S tvrzením, že „dny našeho domnělého blahobytu jsou pryč“, jedny baltimorské noviny tehdy na jaře informovaly o „nesplacených dlužích, opuštěných obydlích, ochromených ulicích, upadajícím obchodu a vyčerpaných pokladnách“. Nantucket zůstával ohromující výjimkou. Stejně jako se díky své izolované poloze na moři mnoho mil od pevniny mohl těšit oteplujícím vlivu Golského proudu (který zajišťoval nejdelší zemědělskou sezonu v celé oblasti), Nantucket existoval, alespoň prozatím, ve vlastním příznivém klimatu prosperity.

V období od 4. do 23. července z ostrova odplulo deset velrybářských lodí, většinou vyplouvaly po dvou. Dělníci v přístavištích pracovali dlouho do noci, všichni zapojení do disciplinovaného šílenství přípravy velrybářských lodí na moře. Gideon Folger, Paul Macy a kapitán *Essexu* George Pollard mladší však věděli, že všechny přípravy by vyšly vniveč, kdyby se jim nepodařilo najít posádku čítající jednadvaacet mužů.

Jelikož Nantucketanů byl jen omezený počet, majitelé lodí přijímali do posádky muže z pevniny, bez předchozích mořeplaveckých zkušeností. Říkalo se jim „zelenáči“ a řada z nich pocházela z nedalekého poloostrova Cape Cod (Tresčí mys). Také lodní agenti ve městech na východním pobřeží zajišťovali majitelům tyto nováčky a často je na Nantucket posílali ve skupinách na palubách poštovních lodí.

První dojem z ostrova byl pro nováčky málokdy příznivý. Kluci, kteří se poflakovali na nábřeží, na ně nevyhnutelně pokřikovali místním dialektem: „Vida zelenáče, přijeli ulejšovat.“ Potom následovala cesta z přístaviště Straight Wharf na začátek Main Street, kde obchod s oblečením a textilním zbožím sloužil jako „vyhledávané středisko a místo setkávání mořeplavců“. Muži, kteří hledali místo nebo jen zabíjeli čas (na Nantucketu se tomuto lelkování říkalo „pozorovat kolemjdoucí“), zde trávili den v oblacích tabákového kouře a posedávali na nejrůznějších lavicích a dřevěných bednách.

Na tomto ostrově, kde nikdo nezahlélel, se od námořníků hledajících práci čekalo, že budou vyřezávat ze dřeva. Právě způsobem, jakým námořník vyřezával, dával najevo, jaké místo očekává. Velrybář, který už absolvoval aspoň jednu výpravu, dobře věděl, že má vždy mířit nožem od sebe. To bylo znamení, že hledá místo velitele člunu. Naproti tomu velitelé člunů vyřezávali opačným směrem, k sobě; to znamenalo, že si myslí, že jsou připraveni stát se loďními důstojníky. Zelenáči bez znalosti tajných kódů, které si Nantuckeťané vymysleli, prostě vyřezávali, jak nejlépe uměli.

Mnozí zelenáči si připadali, jako by se ocitli v cizině, kde lidé hovoří jiným jazykem. Všichni ostrované, dokonce i ženy a malé děti, používali v běžné mluvě námořní výrazy, jako by byli zdatní mořeplavci. Podle jednoho návštěvníka: „Každé dítě pozná, odkud vítr fouká, a každá bába na ulici mluví o ‚křižování vod‘ či ‚šanghajování‘ nebo se vítá ‚s dávným spolustolovníkem‘ se stejnou familiárností jako kapitán velrybářské lodi, jenž právě připlul ze severozápadního pobřeží a bude ‚suchozemské kryse‘ popisovat rozměr podle rozpětí své ‚členové čnělky‘ nebo délky ‚hlavního stěhu‘.“ Pro zelenáče, kteří se možná poprvé dostali na moře právě na poštovní lodi, která je dopravila na Nantucket, to všechno bylo udivující a matoucí, zvláště proto, že mnozí ostrované také důsledně používali typické kvakerské tykání.

Ke zmatku přispíval i specifický ostrovanský přízvuk. Nebyl to jen „ulej“ místo „olej“; vyslovovali zvláště spoustu slov a jejich výslovnost se mnohdy výrazně lišila od výslovnosti na nedalekém poloostrově Cape Cod i na ostrově Martha's Vineyard. Nantucketský velrybář si ukládal oblečení do „futiláru“. Harpuny měl „vustré“, zvláště při útoku na „velikú verlybu“. „Kepitán“ měl vlastní „kejutu“ a často to býval „žináč“, zatímco důstojník celou plavbu vedl „loďní“ deník.

Potom tu byly všechny ty zvláštní výrazy, které Nantuckeťané používali. Když něco pokazili, bylo to „fópa“, zjevná zkomolenina francouzského *faux pas*, která pocházela z dob po americké revoluci, kdy Nantuckeťané založili velrybářskou základnu ve francouzském Dunkirku. Nantuckeťan nechodil v neděli na obyčejnou procházku, nýbrž vyrážel na „špacír“, což znamenalo výlet bez stanoveného cíle. Pamlskům se říkalo „maškrtky“. Jestliže někdo šilhal, narodil se „uprostřed týdne a hleděl na obě strany k neděli“.

Zelenáči byli obvykle podrobeni „jakési zkoušce“ ze strany majitele i kapitána, jak vzpomíná jeden z nich. Druhý si vybavil: „Stručně se nás vyptávali, odkud pocházíme a co jsme předtím dělali, u každého přihlédl k postavě a tělesné zdatnosti a při tom nezapomněli na oči, protože bystrozrakého muže si opravdový velrybářský kapitán velmi cenil.“ Někteří nováči byli tak naivní a nevzdělaní, že vyžadovali co nejvzdálenější vklad, protože si mysleli, že vyšší číslo znamená více peněz. Majitelé jejich přání milerádi vyhověli.

Kapitáni velrybářských lodí mezi sebou soupeřili o námořníky. Tak jako u všeho na Nantucketu i v tomto případě platila specifická pravidla, která museli všichni dodržovat. Jelikož od novopečených kapitánů se očekávalo, že všem ustoupí, na kapitána Pollarda z *Essexu* zbyli jen muži, o které nikdo jiný neměl zájem. I tak koncem července Pollardovi a majitelům lodi stále chybělo více než půl tuctu mužů.

Dne 4. srpna se Obed Macy zastavil u Námořní pojišťovny na rohu Main Street a Federal Street, aby se podíval na teploměr připevněný na její stěnu pobitou šindeli. Do deníku zaznamenal: „93 stupňů a skoro bezvětrí, což způsobuje, že pobyt na slunci je téměř nesnesitelný.“

Na druhý den, 5. srpna, plně vystrojená loď *Essex* přeplula přes Nantucketskou písčinu do hluboké vody. Nyní už opravdu mohlo začít nakládání a několik malých plavidel zvaných lehčáky začalo dovážet zboží z přístaviště na loď. Nejprve byly umístěny spodní sudy – velké nádoby s železnými obručemi, přičemž do každé z nich se vešlo 268 galonů velrybího oleje. Byly naplněné mořskou vodou, aby se nerozeschly a neprotékaly. Na ně byly naloženy sudy různých velikostí, naplněné pitnou vodou. Značný prostor zabíralo palivové dříví, jakož i svazky dřív, z kterých lodní bednář vyráběl další sudy na olej. Navíc tam bylo tolik potravin, všechny uložené v sudech, aby vydržely na dva a půl roku. Jestliže muži dostávali stejné množství jídla jako obchodní námořníci (což je asi v případě nantucketské velrybářské lodi příliš velkorysý předpoklad), pak velrybářská loď *Essex* vezla nejméně čtrnáct tun masa (soleného hovězího a vepřového), více než osm tun chleba a tisíce galonů pitné vody. Dále následovalo ohromné množství velrybářské výstroje (harpuny, kopí atd.), jakož i šatstvo, mapy, plachty (včetně nejméně jedné

náhradní sady), navigační přístroje, léky, rum, gin, stavební dříví a tak dále. Kromě tří nově natřených velrybářských člunů, které byly zavěšeny na dřevěných ramenech, byly na lodi nejméně dva náhradní: jeden uložený dnem vzhůru na nosnicích nad záštitnou (vyvýšenou zadoboční) palubou, druhý připevněný na tyčích, které čnely přes zád.

Za šest dnů, když už muži loď plně „naládovali“ – jejich práci 9. srpna krátce přerušila průtrž mračen, kterou Obed Macy neopomněl zaznamenat –, byla téměř tak naložená, jako měla být vorvaním olejem na zpáteční cestě na Nantucket. Jak vysvětlil jeden Nantuckeťan: „Postupná spotřeba potravin a zásob drží krok s postupným přibýváním oleje..., a velrybářská loď je vždycky plná, nebo skoro plná, po celou plavbu.“

Něco však stále chybělo: muži potřebovali zaplnit sedm prázdných kójí v kajutě pro posádku na přídové nástavbě lodi. V určité chvíli se Gideon Folger obrátil na agenta v Bostonu, aby mu sehnal pokud možno co nejlvíce černých námořníků.

Ačkoli Addison Pratt nebyl černoch, dostal se na Nantucket za podobných okolností, které na ostrov přivedly sedm afrických Američanů, aby sloužili na lodi *Essex*. V roce 1820 se Pratt ocitl v Bostonu a hledal práci na lodi:

Brzy jsem začal shánět práci, ale byla špatná doba na obchodní plavby, protože námořnické mzdy činily sotva deset dolarů za měsíc a v přístavu bylo víc námořníků než lodí, takže mi to připadalo jako špatná doba pro zelenáče. Když jsem se tam však pár dnů porozhlédl, doslechl jsem se, že hledají námořníky na velrybářskou výpravu do Tichého oceánu. Nelenil jsem a pospíchal jsem do kanceláře, kde jsem uvedl své jméno a obdržel dvanáct dolarů zálohy, za kterou jsem si koupil námořnické ošacení. (...) Na stejné plavidlo bylo přijato dalších šest námořníků a všechny nás poslali na palubě poštovní lodi na Nantucket.

Jak naznačuje Prattovo vyprávění, velrybářská plavba byla pro námořníka na nejnížší příčce námořního žebříčku. Nantuckeťané jako Thomas Nickerson mohli považovat svou první plavbu za nezbytný krok na začátku dlouhé a výnosné kariéry, ale pro muže, které obvykle nabírali lodní agenti ve městech, jako je Boston, to bylo něco zcela jiného. Místo

slibného začátku pro ně velrybářská výprava často bývala poslední a zoufalou možností.

Sedm černých námořníků, kteří se nechali najmout na palubu *Essexu* – Samuel Reed, Richard Peterson, Lawson Thomas, Charles Shorter, Isaiah Sheppard, William Bond a Henry De Witt –, mělo ještě méně možností volby než Addison Pratt v roce 1820. Žádné z jejich jmen se neobjevuje v bostonském či newyorském adresáři z tohoto období, z čehož vyplývá, že nevlastnili žádné pozemky. Ať v Bostonu byli, či nebyli doma, většina z nich pravděpodobně strávila více než pár nocí po noclehárnách v nábrežní části čtvrti North End, nechvalně proslulé tím, že se tam shromažďovali potulní námořníci, černoši i běloši, kteří hledali místo.

Když se těchto sedm Afroameričanů nalodilo na poštovní loď plující na Nantucket, aspoň jednu věc věděli jistě: za čas strávený na palubě nantucketské velrybářské lodi sice nedostanou dobře zapláceno, ale určitě to nebude méně, než si vydělá běloch se stejnými schopnostmi. Od dob, kdy nantucketskou pracovní sílu tvořili převážně domorodí Američané, místní majitelé lodí vždy platili muže podle práce, kterou zastávali, nikoli podle barvy pleti. Částečně to souviselo s protiotrokářskými názory kvakerů, ale především s drsnou realitou života na lodi. Kapitánovi bylo v kritické situaci jedno, jestli je námořník běloch, nebo černoš; jen chtěl vědět, jestli se může spolehnout, že tento muž splní přidělený úkol.

Přesto však Nantucketané nikdy nepovažovali černé námořníky, kteří byli na ostrov dopraveni jako nováčci, za sobě rovné. V roce 1807 jeden návštěvník ostrova uvedl:

Vzhledem k tomu, že indiáni zmizeli, jejich místo nyní zaujali černoši. Barevní námořníci jsou poslušnější než běloši; jelikož se však rádi baví, je obtížné dostat je na palubu lodi, právě když má vyplout, a potom je na palubě udržet, když přípluje. Černoši, ačkoli je zapotřebí vyzdvihnout jejich poslušnost, nejsou tak inteligentní jako indiáni; a žádný z nich to nedotáhne až na hodnost [velitele člunu nebo lodního důstojníka].

Černé námořníky na tento kvakerský ostrov nepřivedly vzosné sociální ideály, ale spíše nenasytý a často vykořisťující hlad po pracovní síle, který ve velrybářství panoval. „K Afričanům se důstojníci na lodi chovají

jako ke zvířatům,“ napsal William Comstock, který o nepravostech nantucketských kvakerských rejdařů věděl své. „Pokud by se tyto stránky dostaly do rukou mých bratří barevné pleti, dovolte mi, abych jim poradil, že se mají Nantucketu obloukem vyhnout, stejně jako norskému malströmu.“ Dokonce i Nickerson připustil, že nantucketští velrybářští kapitáni mají pověst „honáků černochoů“. Ostatně poštovní lodi, která přivázela zelenáče z New Yorku, Nantuckeťané říkali „Otrokář“.

Večer ve středu 11. srpna už byli na palubě lodi *Essex* všichni kromě kapitána Pollarda. Vedle ní, hned za Nantucketskou písčinou, kotvila další velrybářská loď, *Chili* (Chile), pod velením Absaloma Coffina. Také ona měla nazítří vyplout. Byla to příležitost k setkání zvanému gam – vzájemné návštěvě obou posádek. Za nepřítomnosti kapitánů, kteří by mírnili bujaré veselí (a navíc lodě od města dělila písčina), možná námořníci tuto příležitost využili k poslední bouřlivé oslavě, než jejich životy ovládla úmorná disciplína života na palubě.

Někdy ten večer Thomas Nickerson sešel do podpalubí ke své palandě a ulehl na slamník naditý plesnivými kukuřičnými plevami. Když usínal na kolébající se lodi, určitě měl pocit, který jeden mladý velrybář popsal jako nesmírnou „pýchu na můj plovoucí domov“.

Onoho večera nejspíš neměl tušení o nejnovějších zvěstech, které kolovaly po městě: na tuřínových polích se začala objevovat hejna kobylek. „Zaplavily celý povrch zemský...“, napsal Obed Macy. „Tolik jich ještě nikdo nikdy neviděl.“ Takže v červenci kometa a teď záplava kobylek?

Jak se ukázalo, obě velrybářské lodě, které večer 11. srpna 1819 kotvily za Nantucketskou písčinou, dopadly špatně. Loď *Chili* se vrátila až za tři a půl roku s pouhými pěti sty barely vorvaního oleje, tedy asi čtvrtinou množství, které bylo zapotřebí pro naplnění lodi její velikosti. Pro kapitána Coffina a jeho muže to byla katastrofální plavba.

Nic se však nemohlo měřit s osudem, jaký čekal jednadvacet mužů na palubě *Essexu*.

KAPITOLA DRUHÁ

PŘEVŘZENÍ

Ve čtvrtek ráno, dne 12. srpna 1819, přístavní plavidlo dopravilo kapitána George Pollarda mladšího k *Essexu*. V osmadvaceti letech to byl mladý, ne však nebývale mladý novopečený kapitán. Strávil na palubě *Essexu* skoro celé čtyři roky (bez sedmi měsíců), nejdřív jako druhý a potom jako první důstojník. Kromě bývalého kapitána Daniela Russella tuto loď nikdo neznal lépe než George Pollard.

Pollard s sebou měl dopis od hlavních majitelů *Essexu*, v němž novému kapitánovi stručně a přímo sdělují, co přesně se od něj očekává. Podobný dopis obdržel před minulou plavbou i jeho předchůdce Daniel Russell. Stálo v něm:

Vážený příteli,

jelikož jsi velitelem lodi *Essex*, která nyní kotví za Nantucketskou písčinou, nařizujeme Ti, abys za prvního příznivého větru vyplul na moře a dále pokračoval do Tichého oceánu a vynasnažil se opatřit náklad vorvaního oleje, a až tento úkol splníš, abys jej co nejlépe dopravil sem. Nesmíš provozovat žádný nezákonný obchod. Nesmíš sám provozovat žádný obchod ani připustit, aby jej provozovala kterákoli osoba patřící k lodi *Essex*, s výjimkou případu, kdy by to bylo nezbytné pro záchranu lodi *Essex* nebo její posádky. Přejeme Ti krátkou a výnosnou plavbu a milerádi nadále zůstáváme Tvými přáteli.

Jménem majitelů lodi *Essex*
Gideon Folger, Paul Macy

Pollard si bral očekávání majitelů k srdci. Myslel nejen na nadcházející plavbu, ale též na to, co opouští. Před pouhými dvěma měsíci se oženil s devatenáctiletou Mary Riddelovou. Měli svatbu v modlitebně Druhé kongregační církve, kde byl jáhnem Maryin otec, zámožný obchodník a provazník.

Kapitán Pollard se vyškrábal nahoru po boku lodi a potom zamířil na záď na kormovou či „velitelskou“ palubu. Dobře věděl, že jeho i posádku sleduje celé město. Z ostrova vyplouvaly lodě celé léto, někdy i čtyři či pět týdně, ale s odplutím *Essexu* a *Chili* mělo asi na měsíc nastat období klidu před vyplutím další velrybářské lodi. Takže obyvatelé Nantucketu, kteří zoufale bažili po nějakém rozptýlení, měli mít na čas po zábavě.

Vyplutí z ostrova bylo náročné na palubě jakékoli velrybářské lodi, protože většina posádky vůbec netušila, co dělá. Pro kapitána to mohlo být utrpení nebo trapná situace, když se zelenáci celí zmatení motali po palubě nebo zoufale svírali ráhna. Celá věc probíhala s vědomím, že ze stínu větrných mlýnů na kopci Mill Hill je pozorují a kritizují místní staří mořští vlci a samozřejmě majitelé.

Kapitán George Pollard vydal rozkaz, aby námořníci připravili loď ke zvednutí kotvy. Možná přitom nervózně pohlédl k městu.

Velrybářská loď, dokonce i tak malá a stará jako *Essex*, byla složité a důkladně promyšlené plavidlo. *Essex* měl tři stěžně a čelen. Ke stěžni bylo připevněno několik příčných kulatin zvaných ráhna, z nichž se napínaly obdélníkové plachty. Bylo tam tolik lanoví, jehož účelem bylo podporovat kulatiny nebo ovládat plachty (bylo jich přes dvacet), že z pohledu zelenáče, který se díval nahoru z paluby, loď vypadala jako pavučina obrovského pavouka, jenž spřádá síť z lan.

Skutečnost, že každé toto lano má svůj název, byla pro takového zelenáče naprosto k popukání. Jak se může někdo tvářit, dokonce i po tříleté plavbě, že tomu všemu rozumí? Pro mladé Nantuckeťany (jako pro Nickersona a jeho kamarády) to bylo obzvláště zdrcující zjištění, protože se na toto dobrodružství vydali s předpokladem, že toho vědí mnohem více, než ve skutečnosti věděli. „Všude vládl shon, zmatek a nešikovnost, tedy na straně posádky,“ vzpomínal Nickerson. „Důstojníci byli chytří,

aktivní muži a nepochybně... je uráželo, že tato přehlídka neumětelství je plně na očích jejich rodného města.“

Jelikož zvyk velel, že kapitán má setrvat na velitelské palubě, která se nacházela na zadoboku, Pollard s nemotorností posádky skoro nic nezmoohl. První důstojník Owen Chase se ze všech sil snažil nějak zkrotit toto šílenství ze své pozice na přední části paluby. Jeho povinností bylo vykonávat kapitánovy rozkazy, a tak na muže pokřikoval a přemlouval je, jako by ho každé jejich zaváhání nebo chyba osobně urážely.

Pollard a Chase se spolu plavili na palubě *Essexu* už od roku 1815, kdy se tehdy osmnáctiletý Chase nechal najmout jako řadový námořník. Rychle postupoval vzhůru po kariérním žebříčku. Na příští plavbě už byl velitelem člunu a nyní, v pouhých dvaadvaceti, se stal prvním důstojníkem. (Druhý důstojník Matthew Joy byl o čtyři roky starší.) Kdyby při této plavbě všechno probíhalo dobře, Chase měl dobrou příležitost stát se kapitánem dříve, než dovrší pětadvacet let.

Chase měřil pět stop a deset palců (přibližně 178 cm), což byla na počátek devatenáctého století velká výška; tyčil se nad kapitánem Pollardem, malým mužem s tendencí k zavalitosti. Zatímco Pollardův otec byl rovněž kapitán, Chaseův otec byl farmář. Možná proto, že jeho otec byl zemědělcem na ostrově, který ze všeho nejvíce velebil mořeplavce, Chase poháněla mimořádná ctižádostivost a na začátku své třetí plavby se nijak netajil s netrpělivostí stát se kapitánem. „Obvykle se má za to, že stačí dvě plavby, aby se aktivní a inteligentní muž mohl stát velitelem lodi,“ napsal, „přičemž v tuto dobu se učí ze zkušenosti a z příkladů, které má před sebou, což je vše, co potřebuje vědět.“ Chase byl o šest let mladší než kapitán Pollard, ale měl pocit, že už zvládl všechno potřebné, aby mohl vykonávat jeho práci. Pollardovi, novopečenému kapitánovi, který se teprve vynořoval ze stínu svého uznávaného předchůdce, přehnaně sebejistý přístup prvního důstojníka způsoboval potíže při prosazování vlastního stylu velení.

Zatímco posádka připravovala potřebná lana ke zvednutí kotvy, Chase dohlížel, aby na palubě bylo všechno v pořádku. Potom povolal muže ke kotevnímu vrátku, dlouhému, horizontálně upevněnému dřevěnému válci s dvěma řadami otvorů na každém konci. Nacházel se těsně před jícem na příďové palubě a mechanicky usnadňoval zvedání těžkých

nákladů. Stálo u něj osm mužů, z každé strany čtyři, a každý z nich držel v ruce dřevěnou vrátkovou páku.

Plynulá obsluha tohoto rumpálu byla náročná na koordinaci i na záda. „Námořníci proto musejí... ve stejnou chvíli všichni naráz provést šhubavý pohyb, při kterém je usměrňuje jakési prozpěvování či kvílení jednoho z nich.“

Jakmile muži napjali kotevní kabel a loď se dostala nad kotvu, měla ji pod přídí, byl čas, aby členové posádky, kteří se nacházeli nahoře, na ráhnech, stěžních a v lanoví, rozvinuli plachty. Pollard potom nařídil Chaseovi (kterého, jak velel zvyk, vždy oslovoval „pane Chasi“), aby zvedl kotvu a dal mu vědět, až bude nade dnem. Nyní nastala opravdová dřina – proces, který vzhledem k nezkušenosti lodní posádky pravděpodobně trval trýznivě dlouho: pomalé vytahování obrovité, zabahněné kotvy na příď. Nakonec však kotvu uvázali ke štítnici a oko na konci dříku upevnili k vyčnívajícímu trámci, kterému se říkalo kotevní kra-korec.

Nyní Pollardova a Chaseova veřejná muka začala doopravdy. V postupně silícím jihozápadním větru bylo zapotřebí napnout další plachty. Sehraná posádka by měla všechno hotové raz dva. V případě *Essexu* byly horní neboli brámové plachty „napnuté a všechny nastavené, aby co nejučinněji využívaly vítr“, jak píše Nickerson, teprve když loď úplně obeplula ostrovní výběžek Great Point – více než devět mil od místa, kde zvedli kotvu. Celou tu dobu Pollard a jeho důstojníci věděli, že je každíčký nesnesitelný okamžik sledují dalekohledy místních občanů.

Nickerson jakožto plavčík musel zametat paluby a svíjet zatoulaná lana. Když se na pár vteřin zastavil, aby se podíval, jak mu jeho milovaný ostrov mizí z dohledu, přistoupil k němu první důstojník. Kromě toho, že mu vlepil pohlavek za uši, na něj zavrčel: „Ty plavčíku, Tome, koukej mazat pro koště a pořádně to tady zamést. Jestli tě budu muset ještě jednou napomenout, odskáčeš to na vlastní kůži, hošánku!“

Nickerson a jeho nantucketští přátelé si možná před vyplutím mysleli, že Chase znají, ale nyní si uvědomili, tak jako zjistil jiný mladý ostrovan, že „na moři věci vypadají jinak“. Jakmile důstojník nantucketské velrybářské lodi opustil svůj ostrovní domov, běžně prodělal proměnu skoro jako doktor Jekyll v pana Hyde: odložil mírné kvakerské způsoby

a stal se z něj sekýrující pedant. „Často zaslechnete nějakou nantucket-skou matku, jak se chlubí, že její syn, který je důstojníkem na lodi, je totální rapl“, napsal Willam Comstock. „To znamená, že je krutý tyran, což je na onom ostrově považováno za skutečný vrchol lidské dokonalosti.“

A tak se Chase před Nickersonovýmá očima proměnil ze zcela soudného mladíka s novomanželkou jménem Peggy v šikanujícího tyрана, jenž se nerozpakoval použít sílu, aby si vynutil poslušnost, a klel způsobem, který tyto chlapce šokoval, protože je vychovávaly především matky a babičky. „Ačkoli před pouhými pár hodinami jsem se na tuto plavbu tolik těšil,“ vzpomíná Nickerson, „jako by mě [ted] náhle přepadla chmura. [Měl jsem] před sebou nepříliš příjemnou vyhlídku na dlouhou plavbu a přísného dohlážitěle. To bylo hodně na chlapce v mém věku, který doposud nikdy nebyl zvyklý slyšet takové nadávky či výhrůžky.“

Nešlo jen o zjištění, že velrybářský život je možná drsnější, než mu předtím namlouvali. Nyní, když ostrov zmizel za obzorem, Nickersonovi začalo docházet, co pochopí dospívající na prahu dospělosti: že bezstarostné dny dětství jsou navždy pryč. „Potom jsem si poprvé uvědomil, že jsem na širém a bezcitném světě úplně sám... bez jediného příbuzného či přítele, který by pro mě měl vládné slovo.“ Teprve tehdy Nickerson začal chápat, „jakou oběť jsem učinil“.

Onoho večera byli muži rozděleni do dvou směn čili hládek. S výjimkou „lenochů“ – tedy kuchaře, stevarda a bednáře (neboli výrobce sudů), kteří ve dne pracovali a v noci spali – se všichni muži po čtyřech hodinách střídali ve službě na palubě. První a druhý důstojník si na střídačku vybírali muže, kteří budou sloužit v jejich hládkách, podobně jako když se děti na hřišti rozdělují do družstev. Jak píše William Comstock: „Důstojníci nejprve zjistili, kdo jsou rodilí ostrované a kdo cizinci. Čest být římským občanem nebyla za dávných časů tak záviděníhodnou výsadou, jako je nyní na palubě těchto lodí pocházet z té písčiny, jež se zove Nantucket.“ Jakmile byli vybráni všichni Nantucketané (přičemž Nickersona si vzal Chase), důstojníci začali přibírat muže z poloostrova Cape Cod a černochoy.